

Norges vassdrags- og energidirektorat
Postboks 5091
0301 OSLO

Saksbehandler, innvalgstelefon
Iver Øfsti Tanem, +47 73 19 92 21

Uttalelse fra Fylkesmannen i Trøndelag om revisjon av reguleringene i Lundesokna - Melhus og Midtre Gauldal kommuner

Generelt ønsker Fylkesmannen minstevannføring i alle regulerte vassdrag. Dette er nødvendig for å kunne nå målet om godt økologisk potensial i regulerte vassdrag. Vi forventer også at en revisjon vil gi moderne naturforvaltningsvilkår, slik at forvaltningen gis mulighet til å pålegge miljøundersøkelser og miljøforbedrende tiltak.

Generelt om revisjonsdokumentet

I kapittel 4.1. gjennomgår Trønderenergi lengden på elvestrekninger berørt av kraftutbyggingen. Etter vår vurdering, er denne lengden betydelig høyere enn det som er oppgitt i tabell 1: Hoveddata. her må Gaula være med fra Holta og ned til fjorden. I tillegg må lengden på Holta og Buru inn i oversikten over vannforekomster påvirket av vannkraft. Holta og Buru har ikke krav om minstevannføring og elvene er dermed påvirket grunnet reguleringene. Dette påvirker videre Gaula fra Holta og ned til samløp Lundesokna gjennom redusert vannføring. Fra Lundesokna og ned til fjorden, er Gaula påvirket gjennom effektkjøring i Lundesokna. Dette kommer til dels fram i kapittel 4.2. om oversikt over reguleringsanlegg, magasiner, berørte elvestrekninger og kraftanlegg, men burde også ha vært tydeliggjort i kart.

Vi stiller også spørsmålstegn ved hvorfor vannføringene for vannmerke 122.6 Øvre Møllefoss i figur 19 bare vises fram til 2011? Hva er vannføringene her fra 2011 – 2019?

Figur 20 viser vannstandsvariasjoner fra om lag 1925 til 2020. I tekst og figurtekst gjelder denne figuren Samsjøen, mens i selve figuren står det at dette gjelder Håen. I teksten står det at «Det er en tydelig endring i kjøremønster i forbindelse med kraftutbyggingen, med en større grad av nedtapping før utbygginga». Vannstanden var lavere før utbygginga, men det var også variasjonen mellom høyeste og laveste vannstand. Før utbygginga var den på om lag 4 meter. Etter utbygginga i 1964 var årlige vannstandsvariasjoner på om lag 9 meter. Etter som det refereres til utbygginga i 1964, antar vi det er Håen det er snakk om i denne figuren.

Anadrom strekning

Anadrom strekning i Lundesokna er lite omtalt i revisjonsdokumentet, til tross for at Sokna kraftverk påvirker deler av et nasjonalt laksevassdrag, til dels betydelig.

I denne uttalelsen vil vi starte øverst i nedbørsfeltet og jobbe oss nedover mot Gaula. De to øverste innsjøene i nedbørsfeltet er Holtsjøen og Storbursjøen. Innsjøene har historisk hatt avrenning til Singsås via hhv. Holta og Buru.

Holtsjøen

Holtsjøen har en reguleringshøyde på 1 meter mellom kote 543 og 544. Opprinnelig har Holtsjøen hatt utløpsoset sør i vannet, med elva Holta som drenerer til Singsås. I forbindelse med reguleringene er vannet snudd og Holtsjøen går via en tunnel fra Torevollen nordvest i sjøen til Lakstjønnin og videre via elva Roppa til Samsjøen. En revisjon av reguleringskonsesjonen for Holtsjøen, må stille krav om en fast fyllingsgrad i Holtsjøen gjennom hekketiden for fugl. Økt vannstand etter egglegging vil generelt kunne ødelegge egg fra både vadere, ender og lom. Redusert vannstand vil kunne medføre at ender og særlig lom forlater reirene. Det er dermed viktig å opprettholde stabilt nivå på vannspeil i vann hvor det er bakkehekkende våtmarksfugl (midten av mai til ut juni, juli i høyfjellet), for å unngå at reir av f.eks. storlom og strandsnipe blir oversvømt. Det må også gis åpning for å justere dette intervallet i konsesjonen de neste 30 årene, om man opplever at f.eks. klimaendringene endrer hekketidsadferden for fugl.

NTNU Vitenskapsmuseet gjennomførte ferskvannsbiologiske undersøkelser i Samsjøen, Holtsjøen og Samaelva i 2017. De fant ingen store endringer i røye- og ørretbestanden i Holtsjøen siden reguleringen i 1964. Samlet sett fremstår fiskebestanden i Holtsjøen som lite påvirket av reguleringen. I røyebestanden var individer < 25 cm overrepresentert, og NTNU anbefalte økt fiske med småmasket garn som tiltak. Holtsjøen har en rekke velfungerende rekrutteringsbekker for ørret og en middels tett bestand av arten. De vurderer at det ikke synes å være nødvendig å gjøre habitatforbedrende tiltak i noen av disse.

Det er ingen krav om minstevannføring i Holta. Øvre deler av Holta framstår som et tørrlagt, delvis gjengrodd elveløp. Litt lenger ned har Holta samløp med Hukla, som også er tørrlagt som følge av Hukla-Kusmaoverføringen til Samsjøen.

Figur 1: kartet viser Hukla-Kusmaoverføringen. Holtsjøen er markert med blått nord i kartet. Hukla er avbildet i rød ramme til høyre og øvre deler av Holta i rød ramme til venstre.

Fylkesmannen mener det er naturlig å vurdere slipp av minstevannføring i Holta helt ned til Gaula. Et alternativ kan være å gjenskape vannspeilet i det gamle elveutløpet og øvre deler av Holta ned til bekkeinntaket i Hukla-Kusmaoverføringa. Det siste vil, så vidt vi kan forstå, ikke ha innvirkning på kraftproduksjonen da denne overføringen også går til Samsjøen. Tiltaket vil imidlertid gi et bidrag i form av vannspeil og økt biologisk mangfold i det området der vannet kommer tilbake, i tillegg til at det estetisk bidrar positivt i området.

Storburusjøen

Utløpet av Storburusjøen er snudd og går i dag i tunnel til Samsjøen. Det er ingen krav om minstevannføring i Buru. Fylkesmannen mener det, på lik linje med Holta, er naturlig å kreve slipp av minstevannføring i Buru. I tillegg må det bli krav om en bestemt fyllingsgrad også i Storburusjøen gjennom hekketiden for fugl.

Samsjøen

Samsjøen er regulert 13,7 meter mellom kote 473 og 486,7. Sjøen ligger innenfor Samsjøen naturreservat, som er et skogreservat som går ned til HRV ved sjøen. Reguleringen vil i liten grad berøre vernekvalitetene i dette området. Det er imidlertid en del allmenn bruk av vannet til fiske og rekreasjon.

NTNU Vitenskapsmuseet konkluderer etter undersøkelsene i 2017 med at fiskebestanden i Samsjøen fremstår som mer påvirket av vassdragsreguleringen enn i Holtsjøen. Dette skyldes reguleringen av vannstanden i innsjøen og overføringen av røye fra Holtsjøen på 60-tallet. Ørretbestanden ser ut til å ha gått tilbake etter reguleringene, og Samsjøen har i dag en tynn bestand av ørret. Røyebestanden i Samsjøen ser ut til å være tynnere enn i Holtsjøen, og røya i Samsjøen har høyere gjennomsnittsvekt, bedre vekst og senere kjønnsmodning enn røya i Holtsjøen.

Bunndyrproduksjonen i Samsjøen er negativt påvirket av reguleringen gjennom utvasking og frost/erosjon i strandsona samt gjennom reduksjon av vanndekte arealer på grunn av nedtapping og variasjoner i vannstanden om sommeren. Dette kan også virke negativt inn på utøvelsen av fiske (båttutlegg etc.). Store variasjoner i vannstand vil også her få negativ betydning for hekkende fugl og det må dermed settes krav om et fast vannivå gjennom hekketiden. Dette vannivået bør holdes gjennom sommeren og til gytevandringen for fisk er over på høsten og være på et nivå som ivaretar dette hensynet.

Roppa framstår som den klart største og viktigste gyteelva for ørret i Samsjøen. Her mener Vitenskapsmuseet at det bør bygges fisketrapp, eventuelt sprenges ut trapper/høler i berget slik at gytefisk får tilgang til elva selv om vannstanden i Samsjøen er lav. Roppa ligger innenfor verneområdet og man ønsker generelt ikke inngrep som vil berøre verneverdiene. Et bedre alternativ vil være å stille krav om fyllingsgrad i sjøen som ivaretar fiskevandring opp i elvene. Denne må holdes fra hekketiden på våren, gjennom sommeren og til gytevandringen for fisk er over på høsten.

Samsjøen går i tunnel til Sama kraftverk før det går videre ut i Håen. Elva Sama har ingen betydning for ørret i Samsjøen i dag, men kan ha betydning som gyte- og oppvekstelv for ørret i Håen. Fylkesmannen mener det må slippes miljøtilpasset minstevannføring i Sama fra Samsjøen. I tillegg bør det vurderes å lette oppgangen for fisk ved fjellkanten i samløpet mellom elva Sama og utløpskanalen fra Sama kraftverk ved innløp i Håen.

Håen

Håen er regulert 7,7 meter mellom kote 425,3 og 433. Fylkesmannen mener at det også for Håen må etableres et krav om en bestemt fyllingsgrad i hekketiden for fugl og i tiden rundt fiskevandring. Det må slippes miljøtilpasset minstevannføring fra Håen til elva Sokna. Skilbreia tas på denne strekningen inn i overføringstunellen fra Håen til Håen kraftverk. Det bør etableres minstevannføring også i Skilbreia.

Fra Håen kraftverk går vannet videre til reguleringsdammen Sokna. Vannet reguleres 7 meter mellom kote 210 og 217. Vannstanden her varierer raskt som følge av effektkjøring i Sokna kraftverk. Dette er svært uheldig med tanke på bunndyr, fugl og fisk, men om effektkjøring fortsatt skal aksepteres, er det vanskelig å gjøre noe med dette. Fra reguleringsdammen Sokna, går vannet i tunnel til Sokna kraftverk, som videre har utløpstunnel til øvre deler av dagens anadrome strekning.

Lundesokna

Gaula er vernet gjennom verneplan III for vassdrag. Gaula har spesielt store verdier knyttet til fisk og fiske, og formålet med vernet er å ivareta de store verdiene knyttet til bl.a. biologisk mangfold, friluftsliv, landskapsbilde og kulturminner, samt å ta vare på variasjonen i vassdraget.

Vassdragsvernet er primært en beskyttelse mot vannkraftutbygging, men det skal også vektlegges å bevare verneverdiene mot andre typer inngrep. Dette er nærmere presisert i rikspolitiske retningslinjer for verna vassdrag.

Lundesokna er ei sideelv til Gaula og et Nasjonalt laksevassdrag. Nasjonale laksevassdrag er opprettet av Stortinget for å gi de viktigste laksebestandene særlig beskyttelse (St.prp. nr. 32 (2006-2007) Om vern av villaksen og ferdigstilling av nasjonale laksevassdrag og laksefjorder). *«Laksen i disse elvene skal forvaltes slik at naturens mangfold og produktivitet bevares, og faktorer som truer laksen skal identifiseres og fjernes. Der dette ikke er mulig, skal trusselfaktorenes virkning på laksebestandenes produksjon, størrelse og sammensetning motvirkes eller oppheves gjennom tiltak».*

Videre står det i St.prp. nr. 32 (2006-2007) at *«De bestandene som inngår i ordningen skal prioriteres i det generelle arbeidet med å styrke villaksen. Dette vil i første rekke omfatte tiltak mot Gyrodactylus salaris, restaurering av leveområder, revisjon av konsesjonsvilkår og kompensasjonstiltak i regulerte vassdrag, vassdragskalking og bestandsovervåking».* Med dette har Fylkesmannen en klar forventning til NVE om at en revisjon skal føre til en markant forbedring for laksefisk i Lundesokna.

I manøvreringsreglementet for regulering av Lundesokna m.v., fastsatt ved kongelig resolusjon 1. juni 1962, står det at det i tiden 1. mai – 30. september skal slippes inntil 12000 liter vann i minuttet fra inntaksdammen, dersom det er nødvendig for driften av settefiskanlegget ved øvre Møllefoss. Denne bestemmelsen mener Fylkesmannen må erstattes med et krav om helårs minstevannføring på hele strekningen, og at settefiskanleggets behov kommer i tillegg. Det bør her vurderes muligheten for en miljøtilpasset minstevannføring, som varierer med nedbørsituasjonen.

Lundesokna har i dag store utfordringer på anadrom strekning i forbindelse med effektkjøring av kraftverket. Hyppige og raske vannstandsendringer fører til bl.a. strandingsproblematikk for fisk og dermed også økt dødelighet. Det må også stilles krav om forsiktig avstengning og oppstart under strømproduksjon for å redusere faren for stranding. Hvis dette ikke lar seg gjøre gjennom de turbinene som er montert i dag, må det stilles krav om etablering av omløpsventiler som kan håndtere opp- og nedtrapping av vannmengde.

Oppsummering

Fylkesmannen mener det er viktig at en revisjon nå gir konsesjonen moderne naturforvaltningsvilkår som gir forvaltningen mulighet til å pålegge undersøkelser og miljøforbedrende tiltak. Den nye konsesjonen må få etablert fast sommervannstand i alle reguleringsmagasin for å bedre forholdene for hekkende fugl, fisk og bunndyr. Videre mener vi at det ideelt sett bør være minstevannføring i alle regulerte vassdrag. Hvis det i dette reguleringsystemet må prioriteres noe, mener vi at kravet om minstevannføring må starte fra Samsjøen og gjelde ned til utløpet av Sokna kraftverk. Minstevannføringen størrelse må øke nedover i nedbørsfeltet, det vil si den må være større fra Håen enn Samsjøen og større fra inntaksmagasin Sokna enn Håen. I tillegg bør minstevannføringen være miljøtilpasset og endres med endringer i nedbør. Det må i en ny konsesjon også stilles krav om hastighet på start og stopp (krav i forhold til effektkjøring) på kraftanlegg for å unngå stranding og økt dødelighet av fisk.

Med hilsen

Anne Sundet Tangen (e.f.)
seksjonsleder
Klima- og miljøavdelingen

Iver Øfsti Tanem
seniorrådgiver
Klima- og miljøavdelingen

Dokumentet er elektronisk godkjent